

Stručni rad

■ Štednja za starost u Republici Hrvatskoj

Danijel Knežević¹Dinko Mandurić²

Sažetak: Zbog trendova s kojima se suočavaju zemlje diljem svijeta, pa tako i Republika Hrvatska, a koji se tiču starenja stanovništva, upitne fiskalne održivosti mirovinskih sustava i odgovornosti pojedinaca za osiguranje primjerenih iznosa mirovina, tema štednje za starost u fokusu je brojnih istraživanja i rasprava. Cilj je rada prikazati različite aspekte štednje za starost u Republici Hrvatskoj, a koji se tiču specifičnosti, proizvoda i strukture štednje za starost u Republici Hrvatskoj. Specifičnosti štednje za starost u Republici Hrvatskoj proizlaze iz činjenice da je u Republici Hrvatskoj kao štednja za starost prepoznata samo dobrovoljna mirovinska štednja, ali ne i štednja preko životnih osiguranja. Osim toga, na temelju usporedbe dobrovoljne mirovinske štednje i štednje preko životnih osiguranja (koja bez obzira na to što zakonski nije prepoznata kao štednja za starost, svojim karakteristikama odgovara štednji za starost), vidljivo je da je zajednička karakteristika dugoročan karakter obaju proizvoda, ali da se razlikuju po svrsi, očekivanom prinosu, državnim poticajnim sredstvima i drugim karakteristikama. Promatrajući strukturu štednje za starost kao udjela financijske imovine stanovništva u Republici Hrvatskoj mogu se uočiti određene sličnosti s razvijenim tržištima, dok se promatrajući strukturu štednje kao udjela prihoda umirovljenika u Republici Hrvatskoj uočava relativno niska zastupljenost dobrovoljne mirovinske štednje i štednje preko životnih osiguranja. Rad obuhvaća pet dijelova. Prvi dio rada odnosi se na uvod. Drugi dio rada objašnjava specifičnosti štednje za starost u Republici Hrvatskoj, dok se treći dio rada odnosi na proizvode štednje za starost u Republici Hrvatskoj, a četvrti dio rada strukturu štednje za starost u Republici Hrvatskoj. Peti dio rada odnosi se na zaključak.

Ključne riječi: starenje stanovništva, štednja za starost, dobrovoljna mirovinska štednja, životna osiguranja, Republika Hrvatska

1 doc. dr. sc. Danijel Knežević, Sveučilište Algebra Bernays, e-mail: danijel.knezevic@algebra.hr

2 Dinko Mandurić, mag. oec., MBA, e-mail: dinko.manduric@gmail.com

1. UVOD

Mirovinski sustavi u zemljama diljem svijeta, pa tako i u Republici Hrvatskoj, nalaze se pred značajnim izazovima, a jedan je od najvažnijih izazova starenje stanovništva. Balija (2023) navodi kako demografski trendovi u Republici Hrvatskoj nepovoljno utječu na održivost javnih sustava koji ovise o starosnoj strukturi stanovništva, a jedan od tih sustava je i mirovinski sustav. Potencijalno negativan utjecaj demografskog starenja stanovništva u vidu povećanja javnih rashoda naglašavaju Mečev i Vudrag (2012), dok Pavković (2022) smatra kako su nepovoljni demografski trendovi najznačajniji izazov dugoročne stabilnosti i održivosti mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj (dok uz njih kao izazove navodi nisku stopu aktivnosti stanovništva, odlazak u prijevremenu mirovinu i drugo). Nestić i suradnici (2011) smatraju nepovoljne demografske trendove, probleme na tržištu rada i strukturne probleme unutar mirovinskog sustava (nepovoljna struktura korisnika mirovina po različitim kriterijima: dob, radni staž i vrste mirovine) važnim izazovima s kojima se suočava mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj, a slično smatra i Puljiz (2011) koji važnim izazovima za hrvatski mirovinski sustava navodi promjene na tržištu rada (porast atipične zaposlenosti i broja fleksibilnih sati rada), starenje stanovništva i nepovoljnu strukturu umirovljenika. Nestić i Tomić (2012), promatrajući zemlje Europe, smatraju kako se izgledno može reći da su mirovinski sustavi u zemljama diljem Europe u krizi, a koja se ogleda u smanjenju iznosa mirovina u odnosu na druga primanja i problemima s financiranjem javnih mirovinskih sustava.

Navedeni izazovi nepovoljno djeluju na primjerenost mirovina stanovništva u zemljama diljem svijeta pa tako i Republike Hrvatske. Iako Pavković (2022) navodi kako je primjerenost mirovina osnovni socijalni cilj mirovinskog osiguranja i da je povećanje razine primjerenosti mirovina jedan od najvažnijih ciljeva Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026., Nestić i Tomić (2012) navode kako su primjerenost (adekvatnost) i održivost najvažnije dvije riječi koje se spominju u svim strateškim dokumentima Europske unije koji se tiču mirovina. Stopa zamjene u Republici Hrvatskoj u 2023. godini iznosila je 35% (Eurostat), a udio ukupnih mirovinskih rashoda u BDP-u 2023. godini 9,62% (HZMO, 2023, str. 39).

Niska stopa zamjene u Republici Hrvatskoj naglašava potrebu i važnost štednje za starost. Škreblin Kirbiš, Tomić i Vehovec (2011) naglašavaju važnost individualne odgovornosti pojedinaca i štednje za mirovinu u osiguranju primjerenog životnog standarda u budućnosti. Iste autorice smatraju kako su primjerenost mirovina i adekvatan životni standard upitni bez obzira na to što je sustav međugeneracijske solidarnosti dopunjen

s drugim (obveznim) i trećim (dobrovoljnim) stupom kapitalizirane mirovinske štednje.

Zbog važnosti štednje za starost za postizanje primjerenog životnog standarda u kasnijoj životnoj dobi, štednja za starost je u fokusu brojnih istraživanja i rasprava. Cilj je rada analizirati različite aspekte štednje za starost u Republici Hrvatskoj, odnosno prikazati specifičnosti, proizvode i strukturu štednje za starost u Republici Hrvatskoj.

Rad se sastoji od pet dijelova. U uvodu se naglašava potreba i važnost štednje za starost. U drugom se dijelu objašnjavaju specifičnosti štednje za starost u Republici Hrvatskoj u odnosu na ostatak Europske unije. Treći dio odnosi se na usporedbu proizvoda štednje za starost u Republici Hrvatskoj, dok se četvrti dio odnosi na strukturu štednje za starost u Republici Hrvatskoj. Peti dio rada je zaključak.

2. SPECIFIČNOSTI ŠTEDNJE ZA STAROST U REPUBLICI HRVATSKOJ

Specifičnosti štednje za starost u Republici Hrvatskoj proizlaze iz specifičnosti mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj. Sustavi mirovinskog osiguranja razlikuju se od zemlje do zemlje i gotovo ne postoji jednak sustav u dvjema zemljama na svijetu, a oblici mirovinskog osiguranja i uključene institucije definirane su specifičnostima pojedinih zemalja (Hrvatski ured za osiguranje, 2012). Tako je i mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj specifičan, a tablica 1 prikazuje razlike između mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj i ostatka Europske unije.

Tablica 1: Usporedba mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj s ostatkom Europske unije

	Republika Hrvatska	Europska unija
I. stup	<ul style="list-style-type: none"> međugeneracijska solidarnost 	<ul style="list-style-type: none"> međugeneracijska solidarnost
II. stup	<ul style="list-style-type: none"> obvezna kapitalizirana mirovinska štednja 	<ul style="list-style-type: none"> dobrovoljna štednja za mirovinu u okviru zaposlenja ili zanimanja društva za osiguranje i različiti oblici životnog osiguranja
III. stup	<ul style="list-style-type: none"> dobrovoljni mirovinski fondovi 	<ul style="list-style-type: none"> dobrovoljni mirovinski fondovi, ostali oblici štednje i ulaganja za mirovinu društva za osiguranje i različiti oblici životnog osiguranja

Izvor: autor prema Zakonu o mirovinskom osiguranju. NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22, i Hrvatski ured za osiguranje (2012)

Iz tablice 1 vidljivo je da se prvi stup i u Republici Hrvatskoj i u ostatku Europske unije odnosi na međugeneracijsku solidarnost, ali da postoje razlike u drugom i trećem stupu. U Republici Hrvatskoj zakonski je kao štednja za starost prepoznata samo dobrovoljna mirovinska štednja, dok su u ostatku Europske unije kao štednja za starost prepoznati različiti oblici životnog osiguranja, ali i ostali oblici štednje i ulaganja za mirovinu.

Krišto (2009) smatra kako bi životno osiguranje u Republici Hrvatskoj trebalo promatrati u kontekstu mirovinske štednje jer životno osiguranje može pružiti proizvode i u fazi štednje za starost i u fazi isplate mirovina.

3. USPOREDBA PROIZVODA ŠTEDNJE ZA STAROST U REPUBLICI HRVATSKOJ

Iako je u Republici Hrvatskoj samo štednja u dobrovoljnim mirovinskim fondovima zakonski prepoznata kao proizvod štednje za starost, u tablici 2 prikazana je usporedba dobrovoljne mirovinske štednje sa životnim osiguranjem koje je u ostatku Europske unije prepoznato kao proizvod štednje za starost. Nadalje, bez obzira na to što u Republici Hrvatskoj postoji i mogućnost ulaganja u paneuropski mirovinski proizvod koji je pravno uređen Uredbom (EU) 2019/1238, a koji predstavlja osobnu mirovinsku štednju na području Europske unije, nije ga se posebno izdvajalo jer se po promatranim karakteristikama ne razlikuje značajno od dobrovoljne mirovinske štednje u Republici Hrvatskoj, iako pruža određene prednosti u odnosu na dobrovoljnu mirovinsku štednju kao što su prenosivost sredstava u slučaju promjene boravišta šteditelja, povlačenje sredstava prije isteka roka dospelosti i drugo (Uredba (EU) 2019/1238).

Tablica 2: Usporedba dobrovoljne mirovinske štednje i štednje preko životnih osiguranja u Republici Hrvatskoj s pomoću odabranih karakteristika proizvoda

	Dobrovoljni mirovinski fondovi	Životna osiguranja
Svrha	dodatni prihod u starosti	osiguranje života
Rok	dugoročan proizvod	dugoročan proizvod
Očekivani prinos	viši	niži
Državna poticajna sredstva	da	ne
Prednost	fleksibilnost u visini uloga i dinamici ulaganja	predvidivost sume za isplatu
Raspoloživost sredstava	najranije s navršениh 55 godina	u slučaju nastanka osiguranog događaja ili istek roka na koji je sklopljeno
Način isplate	jednokratna isplata, vječna renta, kombinacija	jednokratna isplata u cijelosti
Nasljednost sredstava	da	da

Izvor: autor prema Zakonu o dobrovoljnim mirovinskim fondovima. NN 19/14, 29/18, 115/18, 156/23, i Zakonu o osiguranju. NN 30/15, 112/18, 63/20, 133/20, 151/22

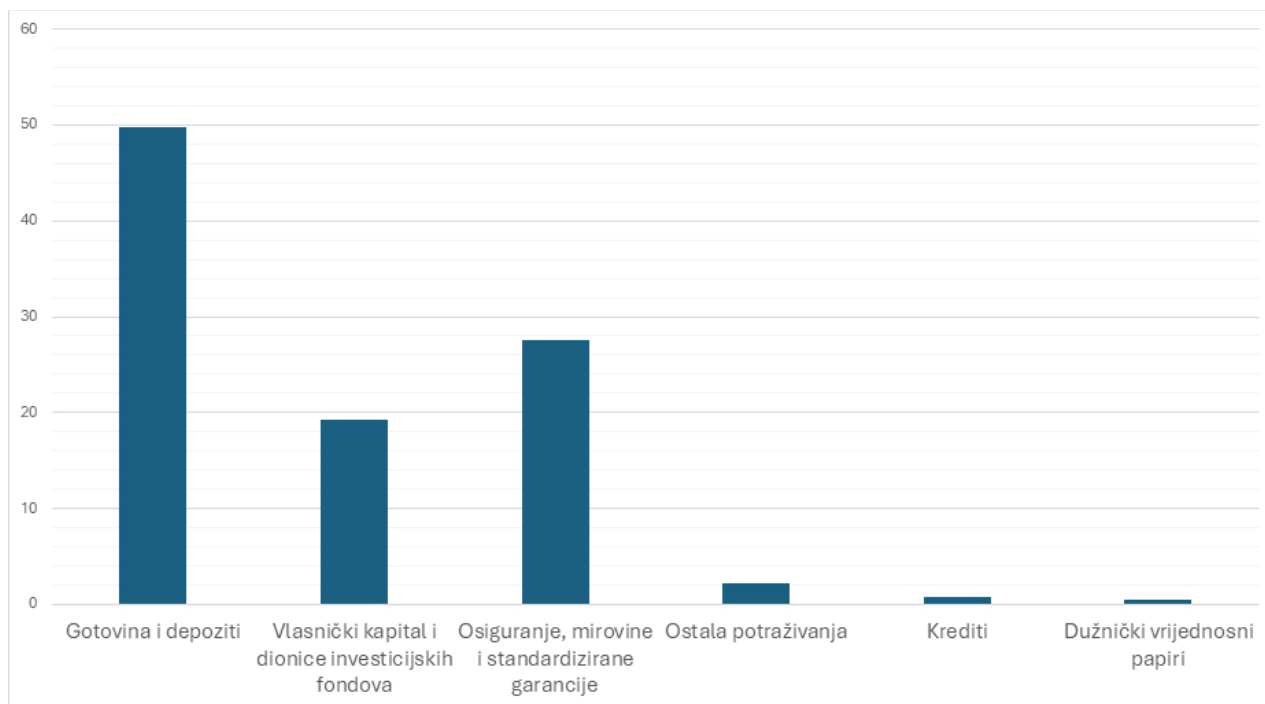
Iz tablice 2 vidljivo je da se glavna sličnost između dobrovoljnih mirovinskih fondova i životnog osiguranja ogleda u tome što su oba proizvoda dugoročnog karaktera, ali i da postoje brojne razlike koje se ogledaju u svrsi proizvoda, očekivanom prinosu, u tome jesu li poticani od države itd.

4. STRUKTURA ŠTEDNJE ZA STAROST U REPUBLICI HRVATSKOJ

Kako bi se prikazala struktura štednje za starost u Republici Hrvatskoj promatra se udio proizvoda štednje za starost u financijskoj imovini stanovništva u Republici Hrvatskoj (i uspoređuje se s razvijenim tržištima), kao i udio proizvoda štednje za starost u prihodima umirovljenika.

Grafikon 1 prikazuje financijsku imovinu sektora stanovništva u Republici Hrvatskoj u 2022. godini.

Grafikon 1: *Financijska imovina sektora stanovništva u Republici Hrvatskoj u 2022. godini*

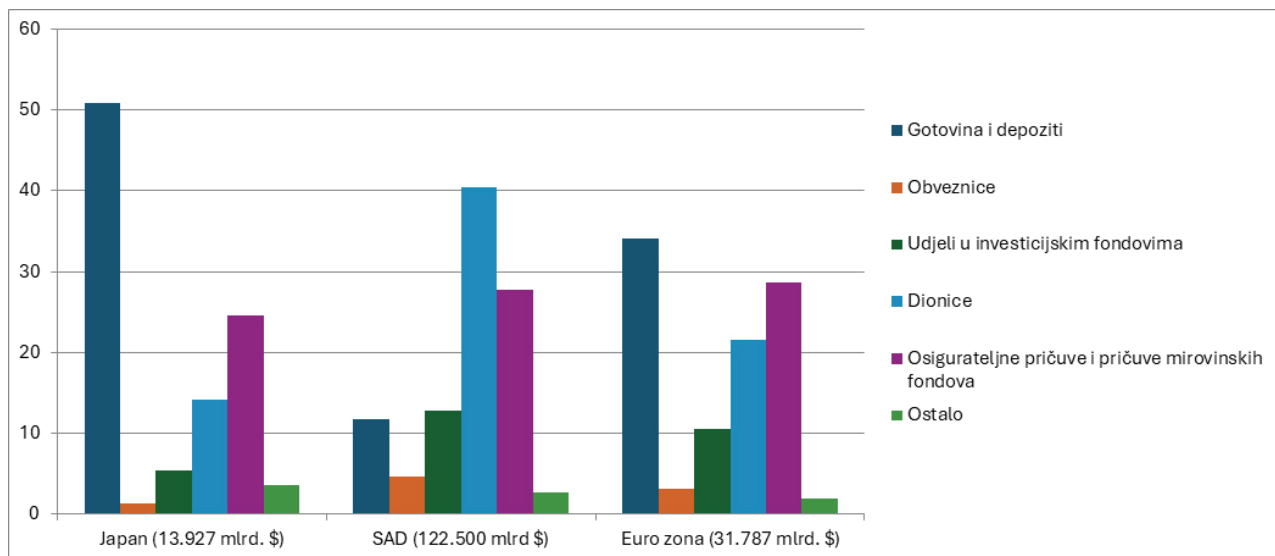

Izvor: prilagođeno prema Hrvatski ured za osiguranje (2022), Ključne informacije o tržištu osiguranja u Hrvatskoj 2022., str 10. https://huo.hr/upload_data/site_files/kljucne-informacije-2022-web.pdf

Iz grafikona 1 vidljivo je da 50% financijske imovine stanovništva u Republici Hrvatskoj čine gotovina i depoziti, a da se 28% financijske imovine stanovništva nalazi u osiguranju, mirovinama i standardiziranim garancijama.

Grafikon 2 prikazuje financijsku imovinu sektora stanovništva u SAD-u, Japanu i europodručju u I. tromjesečju 2024. godine.

Grafikon 2: Financijska imovina sektora stanovništva u SAD-u, Japanu i europodručju (I. tromjesečje 2024.)

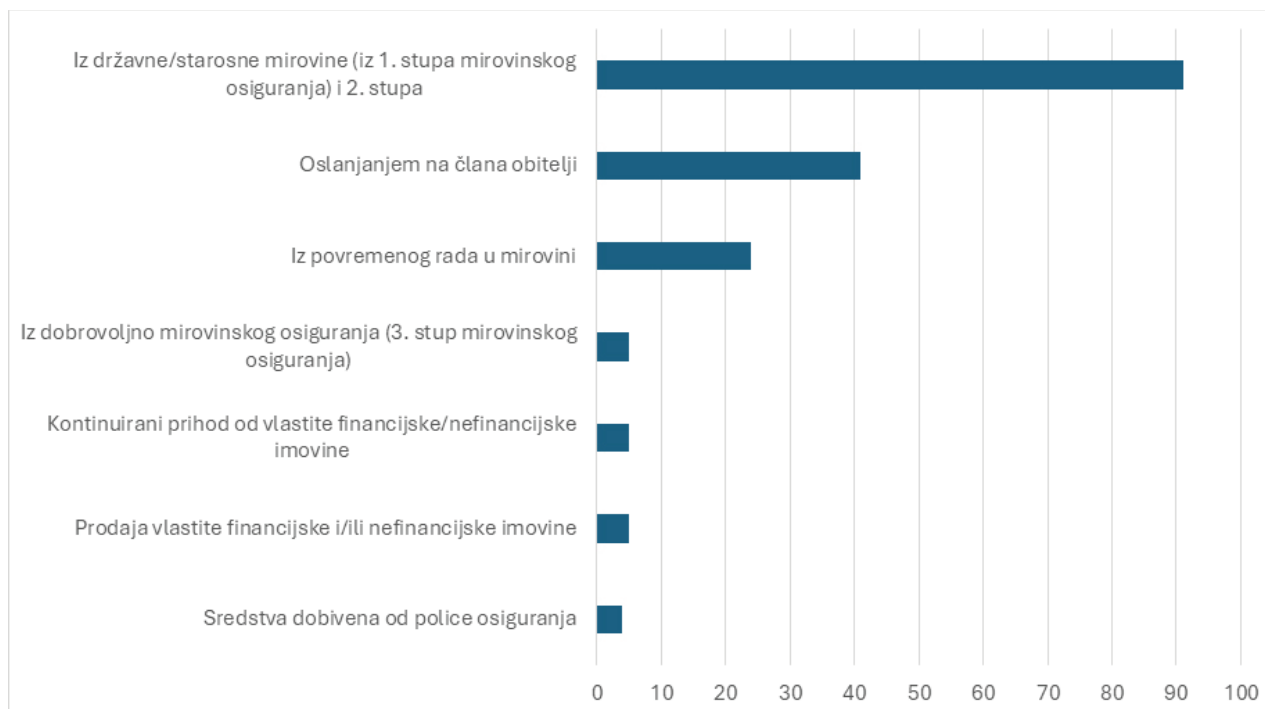

Izvor: prilagođeno prema Bank of Japan, Research and Statistic Department, Flow of Funds, kraj I. tromjesečja 2024., str. 3. <https://www.boj.or.jp/en/statistics/sj/sjhiq.pdf>

Iz grafikona 2 vidljivo je da se najveći dio financijske imovine stanovništva u Japanu i u europodručju nalazi u gotovini i depozitima, a da se značaj dio nalazi i u osigurateljnim pričuvama i pričuvama mirovinskih fondova, dok se u SAD-u najveći dio financijske imovine stanovništva nalazi u dionicama, ali značajan dio također čine osigurateljne pričuve i pričuve mirovinskih fondova.

Iz prikaza strukture financijske imovine stanovništva u Republici Hrvatskoj i razvijenih tržišta može se zaključiti kako postoje sličnosti u strukturi financijske imovine stanovništva Republike Hrvatske sa strukturom financijske imovine stanovništva Japana i stanovništva europodručja.

Nadalje, kao dodatan prikaz strukture štednje za starost u Republici Hrvatskoj može poslužiti struktura izvora prihoda umirovljenika koja se prikazuje na temelju istraživanja HANFA-e tijekom 2022. godine o financijskoj pismenosti osoba pred mirovinom i umirovljenika. Grafikon 3 prikazuje izvore prihoda umirovljenika.

Grafikon 3: Izvori prihoda umirovljenika

Izvor: HANFA. <https://www.hanfa.hr/vijesti/istrazivanje-hanfe-kako-financijska-pismenost-utjece-na-financijsku-spremnost-za-mirovinu/>

Iz grafikona 3 vidljivo je da preko 91% umirovljenika ostvaruje mirovinu iz 1. i 2. stupa i da se 41% umirovljenika financijski oslanja na članove obitelji, 5% umirovljenika ostvaruje prihod iz dobrovoljnog mirovinskog osiguranja (3. stupa), a 4% iz sredstava dobivenih policom osiguranja.

Iz navedenog se može zaključiti kako je potrebno povećati zastupljenost dobrovoljne mirovinske štednje i štednje preko životnih osiguranja kako bi se osigurala veća primjerenost mirovina budućih umirovljenika.

4. ZAKLJUČAK

Trendovi kojima su izložene zemlje diljem svijeta, a koji se odnose na starenje stanovništva, probleme s fiskalnom održivosti mirovinskih sustava i individualna odgovornost pojedinaca za osiguranje primjerenih mirovina nisu zaobišli ni Republiku Hrvatsku. Štednja za starost posebno je važna za postizanje primjerenih mirovina i adekvatnog životnog standarda u budućnosti. Ciljevi rada bili su prikazati specifičnosti, proizvode i strukturu štednje za starost u Republici Hrvatskoj. Specifičnosti štednje za starost u Republici Hrvatskoj u odnosu na ostatak Europske unije ogleda se u tome što Europska unija šire definira dobrovoljnu mirovinsku štednju i u dobrovoljnu mirovinsku štednju uključuje različite oblike životnog osiguranja i drugih

dugoročnih štednih proizvoda. Sličnost štednje za starost u dobrovoljnim mirovinskim fondovima i u različitim oblicima životnih osiguranja ogleda se u dugoročnom karakteru obaju proizvoda, a razlika je nekoliko (od svrhe proizvoda, očekivanih prinosa, državnih poticajnih sredstava itd.). Važno je za istaknuti da promatrana dva proizvoda štednje za starost ne isključuju jedan drugoga i da je važno za primjerenost mirovina i adekvatan životni standard u budućnosti potrebno početi odvajati sredstva pravovremeno i redovito i u što dužem razdoblju. Struktura štednje za starost stanovništva u Republici Hrvatskoj ukazuje na određene sličnosti sa strukturom štednje za starost stanovništva razvijenih tržišta Japana i europodručja.

Savings for old age in the Republic of Croatia

Summary: *Due to global trends also affecting the Republic of Croatia, including an aging population, questionable fiscal sustainability of pension systems, and individual responsibility for ensuring adequate pensions, the topic of savings for old age is in the focus of numerous research studies and discussions. The aim of this paper is to present various aspects of savings for old age in the Republic of Croatia, concerning the specific characteristics, products, and structure of savings for old age in Croatia. The specific characteristics of savings for old age in Croatia stem from the fact that, in Croatia, only voluntary pension savings are recognized as savings for old age, while life insurance savings are not. Furthermore, based on a comparison between voluntary pension savings and life insurance savings (which, although not legally recognized as savings for old age, share characteristics that correspond with savings for old age), it is evident that the long-term nature of both products is a common characteristic, however, the two products differ in terms of purpose, expected returns, state incentives, and other features. When analyzing the structure of savings for old age as a share of the financial assets of the population in Croatia, certain similarities with developed markets can be observed. However, when examining the structure of savings as a share of pensioners' income in Croatia, the relatively low participation in voluntary pension savings and life insurance savings becomes apparent. This paper consists of five parts. The first part introduces the topic. The second part explains the specific characteristics of savings for old age in Croatia, the third part discusses savings products for old age in Croatia, the fourth part addresses the structure of savings for old age in Croatia, and the fifth part presents the conclusion.*

Keywords: *aging population, savings for old age, voluntary pension savings, life insurance, Republic of Croatia*

Navedeni izvori i korištena literatura

Baliija, M. (2023), „Suvremeni demografski procesi kao uvjetnica (ne) održivosti mirovinskoga sustava Republike Hrvatske“, *Kroatologija*, 14 (1), 105-123. <https://doi.org/10.59323/k.14.1.5>

Bank of Japan, Research and Statistic Department, Flow of Funds, kraj I. tromjesečja 2024., str. 3.

Eurostat. https://doi.org/10.2908/ILC_PNP3 (pristupljeno 29.12.2024.)

HANFA. <https://www.hanfa.hr/vijesti/istrazivanje-hanfe-kako-financijska-pismenost-utjece-na-financijsku-spremnost-za-mirovinu/> (pristupljeno 28.12.2024.)

Hrvatski ured za osiguranje (2012), Uloga društava za osiguranje u mirovinskoj reformi u Republici Hrvatskoj, bilten broj 7., Zagreb

Hrvatski ured za osiguranje (2022), Ključne informacije o tržištu osiguranja u Hrvatskoj 2022., str 10.

HZMO (2023), Izvješće o radu i poslovanju HZMO-a za 2023., str. 39. Dostupno na: Izvjesce o radu i poslovanju HZMO-a za 2023 (pristupljeno 29.12.2024.)

Krišto, J. (2009), "Konkurentnost proizvoda životnog osiguranja" (sažetak izlaganja), konferencija Dani hrvatskog osiguranja 2009, Opatija

Mečev, D. i Vudrag, N. (2012), „Utjecaj demografskog procesa starenja na gospodarska kretanja u Republici Hrvatskoj“, *Praktični menadžment*, 3 (2), 37-41. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/96979>

Nestić, D., Potočnjak, Ž., Puljiz, V., Rašić Bakarić, I., Švaljek, S., Tomić, I., ... Vukorepa, I. (2011), „Izazovi i mogućnosti za ostvarenje primjerenih starosnih mirovina u Hrvatskoj (projektna studija)“, *Revija za socijalnu politiku*, 18 (3), 357-396. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/75267>

Nestić, D. i Tomić, I. (2012), „Primjerenost mirovina u Hrvatskoj: što mogu očekivati budući umirovljenici?“, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 22 (130), 61-100. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/83125>

Pavković, A. (2022), „Primjerenost mirovina u Republici Hrvatskoj“, *Ekonomski misao i praksa*, 31 (1), 327-346. <https://doi.org/10.17818/EMIP/2022/1.15>

Puljiz, V. (2011), „Kriza, reforme i perspektive mirovinskih sustava u europskim zemljama i u Hrvatskoj“, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 21 (129), 27-64. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/77691>

Škreblin Kirbiš, I., Tomić, I. i Vehovec, M. (2011), „Mirovinska pismenost i štednja za treću životnu dob“, Revija za socijalnu politiku, 18 (2), 127-148. <https://doi.org/10.3935/rsp.v18i2.1004>

Uredba (EU) 2019/1238 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. lipnja 2019. o paneuropskom osobnom mirovinskom proizvodu (PEPP)

Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima. NN 19/14, 29/18, 115/18, 156/23

Zakon o mirovinskom osiguranju. NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22

Zakon o osiguranju. NN 30/15, 112/18, 63/20, 133/20, 151/22